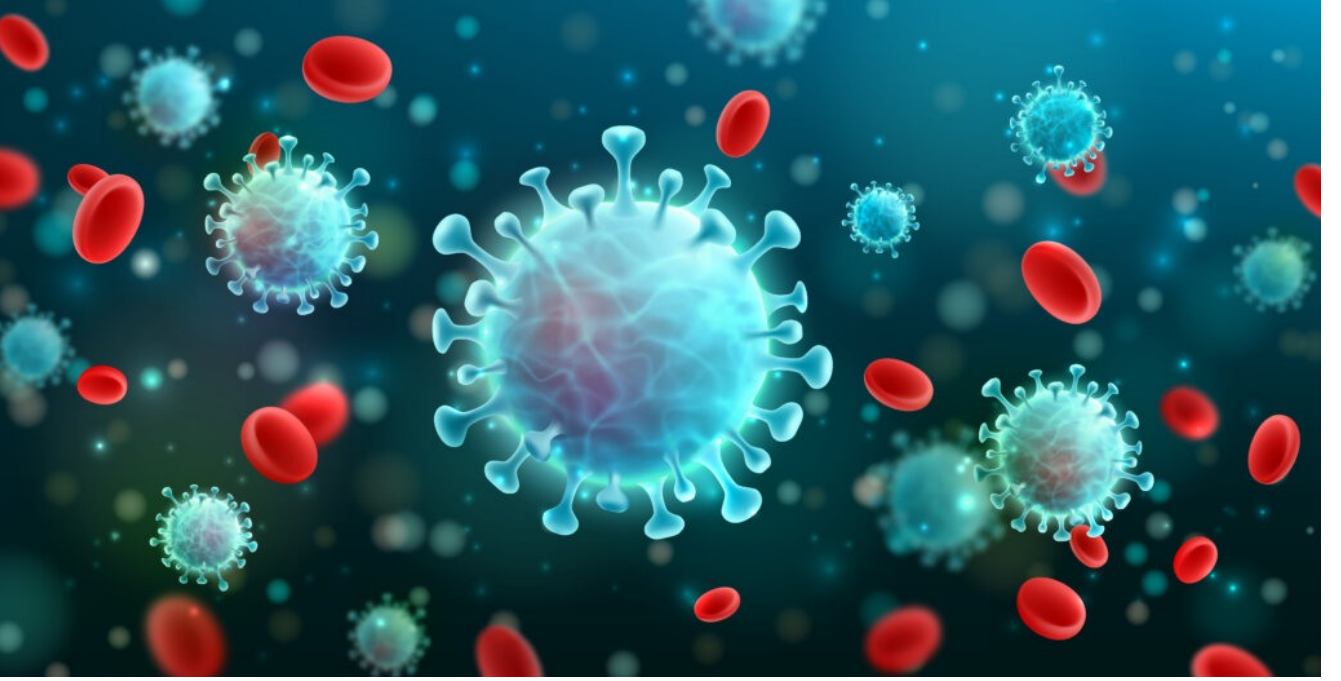

Küresel Salgın COVID-19 ve Bilim Diplomasisi - Derya Büyüktanır Karacan

Özet

Yeni tip korona virüs COVID-19 salgını, sosyal, ekonomik ve politik sonuçlarıyla küresel bir salgın yani pandemi olarak tarih sayfalarına geçti. Bu pandemi bir taraftan sağlık, güvenlik, eğitim ve çevre ile ilgili çok boyutlu ve uzun vadeli birçok sorunun yaşanmasına neden olurken diğer taraftan gelecekte yaşanabilecek muhtemel küresel sorunlar ve krizler için daha etkin önlemlerin alınmasının ve bu krizlerle baş edebilmek için daha iyi hazırlık yapılması gerekliliğini ülkelere bir şekilde hatırlattı. Bu süreç aynı zamanda, bilim diplomasisi gibi az bilinen bazı alanların da önemini ortaya koydu. Uluslararası İlişkiler Disiplini içinde kendine sınırlı destek bulan Bilim Diplomasisi, COVID-19 pandemisi ile birlikte daha sık konuşulan, farklı platformda tartışılan ve ön plana çıkan diplomasi türü oldu ve son yıllardaki bu alanda yapılan çalışmalar daha görünür hale geldi.

Bu çalışmada, görece yeni bir kavram olan Bilim Diplomasisi ele alınacak ve pandeminin önemli ölçüde bu diplomasi türünün bilinirliğini arttırmasının yanı sıra önemini ne şekilde ortaya koyduğu tartışılacaktır. Çalışmada Bilim Diplomasisi hakkında bilgi verilecek, Bilim Diplomasisinin ulusal, uluslararası ve küresel boyuttaki uygulamaları paylaşılacak ve özellikle COVID 19 Panademisi ile birlikte küresel boyuttaki sorunların çözümü için bilimsel ve teknolojik işbirliklerinin önemi ve bilimsel bilgilerin ve bilim temelli önerilerin iç ve dış politika yapıcılar tarafından kullanımının önemi paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim Diplomasisi, COVID-19, Pandemi, bilim ve teknoloji, uluslararası işbirliği

Giriş

2019 yılının son aylarında ortaya çıkan ve 2020 yılının Mart ayında Çin'den başlayarak tüm dünyaya yayılan yeni tip korona virüs COVID-19 salgını (COVID-19), sosyal, ekonomik ve politik sonuçlarıyla küresel bir salgın yani pandemi olarak tarih sayfalarına geçti. COVID-19, bir taraftan uluslararası iş birliği için çağrılarının yükseldiği, diğer taraftan da ülkelerin öncelikle kendilerine döndükleri, dış dünyadan gelen çağrıları "önce ben" diyerek dinledikleri, birçok ikilemi, belirsizliği ve aynı zamanda da karmaşıklığı içinde barındıran bir dönem oldu.

Bu süreçte dünyadaki güç dengeleri ve gelecekteki muhtemel senaryolar üzerine birçok farklı bakış açılarından paylaşımlar hızla artmaya başladı. Araştırmacılar, bu krizin ekonomik, sosyal, siyasi ve psikolojik etkilerinin ağır olacağını, önümüzdeki birkaç yılda tüm dünyada durgunluk yaşanacağını öngördüler. Eylül ayının sonlarına geldiğimiz bu günlerde salgın hala birçok ülkede kontrol altına alınamadığı ve hatta vaka sayılarında artışlar yaşandığı için salgının ulusal ve küresel düzeylerdeki uzun süreli ekonomik ve politik sonuçlarının analizleri için hala erken sayılabilir.

Bu pandemi ülkeler içindeki ve ülkeler arasındaki ulaşımın sınırlandırılması, eğitimin aksaması, sağlık sistemlerindeki baskının artması, işyerlerinin kapanması ve üretimin durması gibi birçok olumsuz etkiden dolayı çok boyutlu ve uzun vadeli birçok sorunun yaşanmasına neden oldu. Ancak aynı zamanda, gelecekteki muhtemel sorunlar ve krizler için daha etkin önlemlerin alınmasının ve bu krizlerle baş edebilmek için daha iyi hazırlık yapılması gerekliliğini ülkelere acı bir şekilde hatırlattı. Ünelere, hatta uluslararası organizasyonlara halk sağlığı, sağlık sistemi, çevre, eğitim ve güvenlik gibi konuların yeniden ve daha ciddi olarak ele alınması gerekliliğini gösterdi ve ayrıca bu alanlardaki araştırmaların ve önlemlerin boyutlarının değişmesi için bir uyarı mekanizması görevi gördü. Ünelere en az kayıpla bu krizden çıkmaya çalışırken, pandemi birçok önemli soruyu akıllara getirdi. Örneğin; neden ekonomisi iyi olan bazı ülkeler bu savaşta daha başarılı iken diğerleri daha fazla kayıpla bu süreci yaşamaktadır? Bu pandemi gelecekte ülkelere sosyal, siyasi ve ekonomik olarak ne gibi değişimler getirecektir? Bu salgın dünyadaki gelir eşitsizliği, uluslararası kuruluşların etkinliği, insan hakları gibi birçok konuyu küresel boyutlarda daha etkin bir şekilde ele alınmasını sağlayabilecek midir? Ünelere farklı düzeydeki kırılmalıklarının nedenleri nelerdir? Uluslararası boyuttaki işbirlikleri ülkelerin kendi başlarına çözüm bulma çabalarından daha etkili olabilir mi?

Bu süreç, aynı zamanda bilim diplomasisinin de önemini ortaya çıkardı. Uluslararası ilişkiler disiplini içinde kendine sınırlı destek bulan Bilim Diplomasisi, COVID-19 pandemisi ile birlikte daha sık konuşulan, farklı platformda tartışılan ve ön plana çıkan diplomasi türü oldu ve son yıllarda bu alanda yapılan çalışmalar daha görünür hale geldi. Bu yazıda, görece yeni bir kavram olan Bilim Diplomasisi ele alınacak ve bu pandeminin önemli ölçüde bu diplomasi türünün bilinirliğini arttırmasının yanı sıra önemini ne şekilde ortaya koyduğu tartışılacaktır.

Bilim Diplomasisi

Hızla değişen günümüz dünyasında çevre sorunlarından güvenlik ve enerjiye, salgın hastalıklardan yoksulluğa kadar küresel ölçekteki sorunlar, küresel bakış açısı gerektiren çözümlere ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenledir ki, uluslararası ve

küresel boyutlarda siyaset yapma ve karar alma araçları/yöntemleri çeşitlenmek zorunda kalmış ve bunların arasına bilim diplomasisi gibi yeni araçlar dahil edilmiştir.

Genel olarak Bilim Diplomasisi, bilimin ve uluslararası bilimsel işbirliklerinin, ülkelerin dış politikalarının ve uluslararası ilişkilerinin geliştirilmesi ve ortak küresel sorunların çözümü için kullanılmasıdır. Bilim Diplomasisi, her ne kadar 2000'li yılların başından itibaren Uluslararası İlişkiler Disiplini içinde görünür olan bir diplomasi türü olsa da ülkeler tarafından çok eski yıllardan beri farklı şekillerde uygulanmıştır. Son yıllarda, özellikle bilim ve teknoloji alanındaki uluslararası işbirlikleri bu diplomasi türü altında incelenmeye başlanmıştır ve bilimsel yeniliklerin paylaşılmasının, buluşların ve ayrıca devletlerarasındaki sınırlı düzeydeki iş birliklerinin ötesinde, daha stratejik ve çok boyutlu bir yaklaşıma sahiptir. Yani Bilim Diplomasisi bir anlamda, bilim ve uluslararası ilişkilerin kesiştiği bir noktada durmaktadır (Ruffini, 2017). Ayrıca, bilim, teknoloji ve yenilikçilik ile ilgili birçok alanı kapsamamasından dolayı, su sorunları, siber güvenlik, sağlık ve çevre gibi diğer alanlardaki konuları da içeren işbirliklerini ve diplomatik girişimleri de içine almaktadır. Bu nedenle, dijital diplomasi, internet diplomasisi, su diplomasisi, çevre diplomasisi gibi son yıllarda hızla artan diplomasi türleri veya angajmanlarından daha geniş bir diplomasi türü olarak da görülebilir.

Kavramsal açıdan Bilim Diplomasisini diğer uluslararası bilimsel işbirliklerinden ve kurulan bilimsel ve teknolojik temelli ilişkilerden ayırmak zor görünmektedir. Bu açıdan Amerikan Bilimsel Araştırmaları Geliştirme Birliği (*American Association for the Advancement of Science- AAAS*) ve Kraliyet Bilimler Akademisi (*The Royal Society*) ile birlikte yayınlanan bir çalışmada (raporda) ortaya konan üçlü sınıflandırma (AAAS ve The Royal Society, 2010), bu kavramsal çerçevenin netleşmesine yardımcı olmuştur. Son 10 yılda ise bu alanda teorik ve kavramsal analizlerin ve ülke örneklerinin sayısı hızla artmıştır. Bu bahsettiğimiz ortak çalışmada Bilim Diplomasisi üç alt başlık altında incelenmiştir:

1. Bilim için diplomasi: Diplomasi ile uluslararası bilimsel iş birliklerinin desteklenmesi,

2. Diplomasi için bilim: Bilimsel iş birliklerinin ve bilimin uluslararası ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olması,
3. Diplomaside bilim: Bilimin ve bilimsel iş birliklerinin dış politika yapımına yardımcı olması ve bilimsel öneri mekanizmalarının iç ve dış politika yapımında kullanılmasıdır.

Bilim diplomasının ulusal, uluslararası ve küresel boyutlardaki uygulamalarından bahsedebiliriz. Ülkeler bilim için diplomasi yaparak -yani uluslararası alanda işbirlikleri yaparak- bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlarken, aynı zamanda kendilerini özellikle araştırama ve geliştirme (AR&GE) alanında geliştirme fırsatı yakalamaktadır. Kendi başına fonlayamayacağı büyük projelerin parçası olabilmekte ve ayrıca kendi ülkelerinin gelişmelerini ve yeniliklerini diğer ülkelerle paylaşma imkânı yakalamaktadır. Uluslararası boyutta ise ülkeler, bilim ve teknoloji alanındaki işbirliklerini etkin bir yumuşak güç olarak kullanabilmektedir. Bu anlamda Bilim Diplomasisi, kamu diplomasisinin çeşitlendirilmesi için de uygun bir alan olarak da görülebilir. Çünkü hükümetler, elçiliklerine atadıkları bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarındaki diplomatları, ataşeleri ve danışmaları ile hem buldukları ülkelerin bilim teknoloji alanlarındaki gelişmelerini takip edebilmekte hem de farklı etkinlikler ile kendi kültürlerini yayma imkanını yakalamaktadırlar. Yani ülkeler diğer aktörler ile kurulan ortak platformlar yoluyla bilim diplomasisinden, bir kamu diplomasisi aracı olarak etkin bir şekilde yararlanmaktadır. Özellikle ABD, İngiltere, Japonya ve Fransa gibi gelişmiş ülkeler, çok sayıdaki ülkeye bilim ataşeleri ve bilim diplomatları atamakta ve ülkeler arasında bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarında ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapmaktadır (Flink ve Schreiterer 2010). Bu açıdan bilim insanlarını ve araştırmacıları yeni diplomasi aktörleri olarak görebiliriz.

Bilim alanındaki bu iş birlikleri özellikle çatışma halinde olan ülkelerin bir araya gelebilecekleri platformların kurulabilmesi için de kullanılmaktadır. Bilim ve teknoloji, hiç şüphesiz nükleer enerji gibi ulusal güvenlikle ilgili konuların ön plana çıktığı alanlarda anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Ancak, ülkeler arasındaki ilişkilerin gergin dönemlerde yumuşatılması ve siyasi alanda duraksama yaşanan başka boyutlarda devam edebilmesi gibi açılardan bu işbirlikleri önem arz etmektedir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ve

Sovyetler Birliği arasında nükleer silahsızlanma alanındaki girişimler (Ruffini, 2017), iki ülke arasındaki bilim insanları arasındaki değişim programları (Sher, 2019) ve iki ülkenin astronotlarının 1969 yılında uzayda el sıkışması gibi girişimler, bazıları sembolik de olsa örnek olarak verilebilir.

Küresel boyutta ise, genel olarak sürdürülebilir kalkınma hedefleri olarak sayılabilecek tüm alanlarda küresel iş birlikleri gerekmektedir. Bir anlamda, küresel sorunların zm için karar alınmasının ötesinde bu kararların bütün ülkeler tarafından uygulanması şarttır. Tüm bu nedenlerden dolayı, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası ve ulusüstü kurumlar da bilim diplomasine daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Yani, artık sadece devletler değil diğer aktörler de bilim diplomasisine dahil olmaya ve farklı roller üstlenmeye başlamıştır.

Özellikle son 10 yılda bu alana artan ilgiye dair birçok örnek verilebilir:

- Özellikle gelişmiş ülkeler tarafından, stratejik olarak önemli olan, diğer ülkelere gönderilen bilim ataşeleri, danışmanları ve diplomatlarının sayılarındaki artış.
- Bilim temelli tavsiyelerin i ve dış politikada politika yapıcılar tarafından kullanılması için mekanizmaların geliştirilmesi.
- Bilim ve teknoloji projelerinin ve ortaklıklarının, ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde kullanılması (rneğin, CERN ve SESAME gibi çok geniş ölçekli bilim, teknoloji ve yenilikçilik odaklı araştırma kuruluşlarının desteklemesi ve bu büyük ölçekli araştırma kurumlarına çok sayıda ülkenin destek vermesi).
- Bilim diplomasisi (*Science Diplomacy*) ve bilim politikası (*Science Policy*) alanlarında verilen eğitimlerin ve seminerlerin artması (rneğin [S4D4C Bilim Diplomasisi eğitimleri](#) ve [So Paulo School on Science and Innovation Diplomacy](#))
- AB'nin bilim diplomasisinin bilinirliğinin artması ve bu alanın desteklenmesi için oluşturulan projeleri desteklemesi ve bu alandaki yayınlarnın ve işbirliklerinin [arttırılması](#) (*European Leadership in Cultural, Science and Innovation Diplomacy (EL-SCID)*, *Inventing a shared Science*

Diplomacy for Europe (InsSciDe), Using science for/in diplomacy for addressing global challenges (S4D4C).

- Bu alandaki akademik yayınların artması, dergilerde bilim diplomasisi ve bilim politikası odaklı özel sayıların yayımlanması.
- Bilim politikası üzerine yüksek lisans programlarının açılması ve üniversitelerde BD derslerinin müfredatlarına dahil edilmesi, bilim diplomasisi ile ilgili ders içerik çalışmalarının artması (Mauduit ve Gual Soler, 2020).
- Diplomatlar ve bilim ataşelerine eğitimler verilmeye başlanması (*World Academy of Sciences (TWAS) Eğitimleri, science communication trainings* gibi).

COVID-19 ve Bilim Diplomasisi

Bilim diplomasisi 2020 yılının Mart ayından itibaren her geçen gün biraz daha fazla konuşulan bir diplomasi türü olmaya başlamıştır. Bunda en önemli etken hiç şüphesiz COVID-19 küresel salgınıdır. Peki neden bu salgın hastalık ile bilim diplomasisi daha fazla konuşulmaya başlanmıştır? Neden bu konu üzerine ulusal ve uluslararası toplantılar ve konuşmalar düzenlenmiş, sertifika programları ve eğitimler organize edilmeye başlanmıştır?

COVID-19 küresel salgını, devletlerin salgın sürecinde bilim insanlarının bilimsel tavsiyelerinden yararlanmalarının önemini ortaya koyması bakımından ön plana çıktı.

Ülkeler salgının başladığı ve kendi sınırları içinde yayılmasının hızlandığı süreçten itibaren ulusal çözüm önerileri ve siyasi yaklaşımları ile diğer ülkelerden farklılaştılar. Bu tepkiler bir anlamda ülkelerin kendi içlerine kapandığı gibi bir izlenim verse de kısa bir süre sonra ülkeler kendilerini uzun süreli olarak diğer ülkelerden izole edemeyeceklerini ve sadece kendi kaynakları ile salgın hastalığa çözüm bulamayacaklarını gördüler. Ancak dünya üzerindeki bütün ülkelerde COVID-19 kontrol altına alındığı zaman salgınının biteceğini anladılar. Bu virüs

türü geçtiğimiz yıllarda İspanya'da ya da Afrika'da ortaya çıkan virüsler gibi bölgesel/etkisi düşük kalmayıp tüm dünyayı etkisi altına alarak sağlık sistemlerini çökme noktasına getirmiş ve küresel bir ekonomik krize yol açmıştı. Ülkelerin tek başına bulamadıkları çözüm bilimin, siyasetin, diplomasinin ve küresel iş birliğinin kesiştiği bir noktada mümkün olabilecekti. COVID-19 küresel salgını, devletlerin salgın sürecinde bilim insanlarının bilimsel tavsiyelerinden yararlanmalarının önemini ortaya koymasından dolayı ön plana çıktı. Farklı disiplinlerden kişiler ve kurumlar (Dünya Sağlık Örgütü, bilim insanları, STK temsilcileri, araştırma kuruluşları, iş dünyası temsilcileri, özel sektör gibi) gelecekte öngörülen problemlerin çözümünde bilim ve teknoloji alanındaki işbirliğinin ve bilim temelli politika yapımının önemini koymaya çalıştılar.

Bilim diplomasinin ön plana çıkmasının nedenlerini daha ayrıntılı olarak aşağıdaki başlıklar altında ele alabiliriz:

Ülkeler arasındaki bilim ve teknoloji alanındaki iş birliğinin öneminin artması

Öncelikle bu salgın bizlere uluslararası işbirliğinin rolünü, küresel sorunlara küresel bakış açılarının gerekliliğini ve devletler dışında diğer aktörlerin de bulunduğu platformların etkin bir şekilde çalışması gerektiğini gösterdi. Çünkü küresel çaptaki sorunlarla hiçbir ülke tek başına savaşamazdı. Küresel sorunların çözümünde, çok taraflı ve diplomatik ilişkilerde bilimsel temelli bilgilerin paylaşılmasının gerekliliği görüldü. İlk aşamada ön plana çıkan alan ise tabii ki sağlık oldu. Uluslararası ve küresel işbirliğinin önemini vurgulamak için, bazı ülkelerin büyükelçileri salgının ilk günlerinde bir araya gelerek korona virüsüne karşı küresel işbirliği çağrısı [yaptılar](#).

Ülkelerin dış politikasında ve iç karar alma mekanizmalarında bilimin ve bilimsel önerilerin önemini ortaya koyması

Salgının ilk günlerinde iyi bilim - kötü bilim (*Good Science-Bad Science*) tartışmaları yaşandı. "Bilime ne kadar güvenebiliriz?" sorusu gündeme geldi.

Çünkü birçok bilimsel bilgi ve çalışma, yeni veriler ışığında güncel hallerinin yayımlanması ile kısa bir süre sonra geçerliliğini yitirdi. Örneğin, pandeminin ilk günlerinde maske bazı kesimlerce önerilmezken, sonraki günlerde yapılan çalışmalar maskenin gerekli olduğunu gösterdi. Aynı şekilde COVID-19 tedavisi için önerilen bazı ilaçların yapılan diğer çalışmalar sonucunda tedaviye olumlu etkisinin olmadığı kanıtlandı. Aşı çalışmalarının hızla devam ettiği son günlerde ise hala devamlı evirilen bir literatür ve bu evirilmenin sonucunda tutarsız görünebilen ve geçerliliğini yitiren çok sayıda bilimsel tavsiyeler var. Ancak yine de gelinen noktada bilimsel bilgilerin ve bu deneyimlerin paylaşılmasının ve işbirliğinin önemi ön plan çıktı. Bu deneyim paylaşımı özellikle pandeminin ilk zamanlarında beklenen düzeyde olmadı. Bu eksiklik ise ilk aylarda kayıpların yüksek sayıda olmasına neden oldu. Örneğin Çin, virüsün ilk görüldüğü ülke olarak virüsün ortaya çıkışını ilk dönemlerde gizlemeye çalışmış ve yayılmaya başladığı ilk aylarda ise verilerinin ne kadarını diğer ülkeler ile paylaştığı tartışma konusu oldu. Aynı şekilde, virüsün ortaya çıktığı diğer ülkelerin bilimsel verilerini ve özellikle aldıkları önlemleri heyecanla birbirleriyle paylaştıkları söylenemez. Sonrasında, kayıpların daha da artmaması adına özellikle Avrupa ülkelerindeki birçok bilim insanı ve bilim merkezi yaptıkları çalışmaları diğer ülkelerdeki bilim insanları ile paylaştı. Diğer ülkelerin deneyimlerini salgının özellikle ilk günlerinde göz ardı eden İtalya, İspanya, İran ve Amerika gibi ülkeler daha fazla kayıp verdiler. Hatta aylar sonra, bazı ülkeler salgınla çok daha kontrollü bir şekilde yaşamaya başlarken, hala Amerika, Brezilya ve Hindistan gibi ülkeler ekonomik ve siyasi kaygularla bilimsel tavsiyeleri göz ardı ederek, bir anlamda gerekli tedbirlerin ülkelerinde alınmasını yavaşlatarak Eylül ayına kadarki süreçte rekor vaka sayıları ile [karşılaştılar](#). Yeni Zellanda başbakanı Jacinda Ardern ve Almanya Şansölyesi Angele Merkel durumun ciddiyetine uygun tedbirleri alırken, [Donald Trump](#)'ın "Bu ülke iş yerlerinin kapatılması için kurulmadı" ve Brezilya Devlet Başkanı [Jair Bolsonaro'nun](#) **COVID-19** önlemlerine karşı düzenlenen protestolara katılması ve "COVID-19'la mücadele benim sorumluluğumda değil" gibi sözleri bu liderlerinin bakış açılarını yansıtan birçok örnekten sadece birkaç tanesi olarak verilebilir.

COVID-19 pandemisi boyunca oldukça yoğun bir şekilde bilimsel (özellikle sağlık alanında) veri ve bilgi toplumuyla paylaşılmaya başlandı. Toplumda bilim okuryazarlığı (*science literacy*) arttı (Reiss, 2020). Bu süreçte aynı zamanda, bilim insanları ve araştırmacılar daha fazla ön plana çıktılar. Karar alıcıların bilim

insanları ile ortak hareket etmeleri sonucunda alınan kararların halk tarafından meşruiyet kazanması da bir anlamda böylece kolaylaştı. Çünkü önlem alırken bilim insanları dinleyen ve popülist davranmayan siyasetçilerin Danimarka, Yeni Zelanda ve Almanya örneğinde olduğu gibi daha başarılı oldukları görüldü. Bilimsel tavsiyeleri geç dinleyen veya politik nedenlerle göz ardı eden ülkelerin çok ağır bedeller ödeyecekleri anlaşıldı. Örneğin, dünyanın en gelişmiş ülkelerinin başında gelen Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkan Donald Trump, Kasım ayında gerçekleşecek olan seçimlerdeki potansiyel oy kaybı ve ekonominin daha az etkilenmesi gibi endişelerle hareket etti. Eyaletler arasındaki farklı uygulamalar ise sorunun çözümünü daha da zorlaştırdı. Böylece Eylül 2020 itibariyle ABD yaklaşık [200.000 ölü sayısı](#) ile hala salgında en fazla kayıp veren ülke konumunu korumakta. Türkiye ise pandeminin ilk aylarında birçok ülkeyle kıyaslandığında süreci iyi yöneten ülkeler arasında yer aldı. Ancak ilerleyen aylarda raporlama farklılıklarından dolayı verilerin doğru olarak yansıtılmadığı tartışma konusu oldu. Bu tartışmalar Türkiye dışında Brezilya gibi bazı ülkeler için hala devam etmekte. Türkiye'de raporlanan ölü sayısının diğer ülkelere göre daha az olmasında alınan ciddi kararlara karşı (dışarı çıkma yasağı, iş yerlerinin tamamen kapatılması gibi) halkın tepkisinin daha az olması da etkili oldu. Siyasiler tarafından alınan kararların kamuoyunda bilim kuruluna dayandırılması bu tepkilerin az olmasında önemli rol oynadı. Ayrıca, Türk halkı pandemi nedeni ile yapılan kısıtlamaları, Amerika'daki veya Almanya'daki bazı kesimlerdeki gibi bireysel özgürlüklerin ihlali olarak algılayarak tepki göstermedi. Özellikle Amerikan halkının bir kısmının pandemi ile ilgili önlemleri (maske takmaları ve dışarı çıkma yasağı veya kısıtlanması gibi) [bireysel özgürlüklerin kısıtlanması](#) olarak algılaması, ABD'nin bu savaşta işini daha da karmaşıktırdı. Bu tarz örnekler ise açık şekilde ülkeler arasında siyasi ve kültürel farklılıkları ortaya koymaktadır.

Tüm bu gelişmeler özet olarak, salgınla mücadelede diğer ülkelere göre daha başarılı olan ülkelerde bilim insanlarının politikacıların karar almasında ne kadar etkili olduğu sorusunu aklımıza getirdi. Amerika'da Başkan Donald Trump bir yandan her gün gerçekleştirdiği konuşmalarında arkasına bilim insanlarını alırken, diğer yandan onların önerilerine kulak asmayarak ülkenin ekonomik gücüne rağmen virüs ile mücadelede en başarısız ülkelerden biri olmasına neden oldu. Aynı şekilde diğer ülkelerin deneyimlerini göz ardı eden Brezilya ve Meksika gibi diğer bazı ülkeler de iç politikalarında bu virüsü iyi yönetemediler. Kısaca,

bilimin ve uzmanların gösterdiği gerçekleri göz ardı etmekte ısrar eden ülkelerin temelde kısa ve uzun vadeli ekonomik ve siyasi endişelerinin yattığını söyleyebiliriz.

Bu süreç içinde AB ise en büyük sınavlarından birini verdi ve hala da vermeye devam etmektedir. Salgın AB üyesi birçok ülkenin operasyonel kapasitesinin yetersiz olduğunu gösterdi. Birlik içindeki ülkeler ilk kez sınırlarını üye ülkelere kapattı. Henüz salgın devam ederken AB'nin geleceği tartışılmaya başlandı. Birlik, salgının ilk günlerinde yeterince hızlı davranmamakla suçlandı. Örneğin salgından en fazla ve ilk etkilenen ülkelerden biri olan İtalya'da virüsün binlerce can kaybına yol açmaması için acil destekte bulunmamakla eleştirildi. Hatta AB, İtalya'dan özür diledi. Ancak sonrasında hızla bu açığı kapatmaya ve özellikle aşı üretimi için araştırma fonlarını hızla aktive etmeye başladı. AB, Pandemiden daha fazla etkilenen üye ülkelerin zararlarını karşılayabilmeleri için Avrupa Yatırım Bankası'ndan alabilecekleri Coronabondlar [çıkardı](#). Ayrıca, 750 milyar Euro değerinde büyük bir yardım paketi [oluşturuldu](#). Daha iyi ve çabuk işleyen bir koordinasyon ile bu süreçteki katı eleştirileri bir şekilde bertaraf etmeye [çalıştı](#). Tüm bu çabalara rağmen, bu krizin AB'nin geleceğini değişik yönlerden etkileyeceği net bir şekilde [öngörülebilir](#).

Bilim diplomasisi ekseninde bu salgının etkilerini, en azından şimdiye kadarki geçen süre içinde, şöyle özetlemek mümkün olabilir. Aniden ortaya çıkan bu salgın ekonomik, sosyal ve siyasi açılardan birçok sonuç doğurdu ve krizlerde ülkelerin daha çabuk ve etkin bir şekilde davranması için kaynaklarının ve kapasitelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini hatırlattı. Bu gereklilik ise, Eylül 2020 sonu itibariyle yani yaklaşık yedi ayda [960 bin](#) kişinin ölümüyle acı bir şekilde ortaya kondu. Yeni Korona virüs salgını, bilimsel tavsiyenin iç ve dış politika yapımı sürecindeki önemini ortaya çıkardı. Küresel sorunların çözümü için çok taraflı ilişkilerin kurulması, bu ilişkilerin diplomatik ağlarla desteklenmesi ve alınan kararların bilimsel verilere veya bilgilere dayandırılmasının önemi görüldü. Ancak gerek siyasi liderlerin farklı siyasi ve ekonomik endişeleri, gerekse ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyinden kaynaklanan bazı yapısal ve kültürel farklılıklar ülkeleri belirgin olarak ayırttı. Aynı zamanda önceden salgın deneyimi olan ülkeler daha kolay adapte oldular. Ülkeler arasında kurulması beklenen işbirlikleri ise beklenenin altında kaldı.

Gelir farklılıklarının giderek arttığı, daha az eşit, daha az demokratik ülkelerin arttığı ve küresel sorunların her geçen gün daha da belirginleştiği bir dünyada yaşıyoruz. Ülkeler bir taraftan hızla değişen koşullarda, [bilim, teknoloji](#) ve [inovasyondaki gelişmişlik düzeyleri](#) ile diğer ülkelerden ayrılmakta yani rekabet gücü yakalamakta, diğer taraftan ise bu alanlardaki işbirliklerinin küresel sorunların çözümü için bir gereklilik olduğunu görmektedir. Örneğin, çevre konusunda ülkelerin birlikte hareket etmemesi ve gönülsüz ülkelerin ikna edilmemesi durumunda gelecekte COVID-19'dan daha büyük krizlerle başa çıkmak zorunda kalacağımız açıktır. İşbirliği konusunda bir çok ülke hemfikir olmasına rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin Dünya Sağlık Örgütü'nden (DSÖ) desteğini çekmesi tersi yönde bir yaklaşımın olduğu gösterdi. Aynı şekilde, Pandemi süresince aktif ve etkili çalışmadığı düşünülen DSÖ gibi uluslararası kuruluşlara olan güven de azaldı.

Yakın gelecek için akıllardaki en önemli sorunlardan biri ise aşı bulunduktan sonra aşıya erişimin nasıl olacağı ve gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşların diğer az gelişmiş ülkelere yardım için ne şekilde iş birlikleri yapacakları olacaktır. 170'den fazla farklı aşı çalışması yapıldığı düşünüldüğünde, neden her çalışma için ayrılan çaba ve bütçe yerine ülkelerin daha geniş bir platformda güçlerini birleştirerek bu çalışmalarını yapmadıkları akıllara gelebilir. Aşı çalışmaları ise özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin güç politikalarında COVID-19'un yeni öncelikleri arasında yerini aldığını göstermektedir (Fidler, 2020). Tarihsel olarak da baktığımızda, bilimin işbirliğinden daha ziyade ülkelerin kendilerini yeni coğrafyalara açabilmeleri ve güçlerini arttırmaları için en etkin araçlardan biri olarak kullanıldığını, özellikle 20.yüzyılın başlarından itibaren dünyadaki savaşların yönünün ve şeklinin değişmesinde büyük bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Günümüzde küresel sorunların çözümü için artık bu tür yaklaşımların değişmesi gerekirken, popülist, milliyetçi ve otoriter eğilimli liderlerin siyasette ön plana çıktığı son yıllarda, COVID'in bu tarz söylem ve eylemleri daha da belirginleştirdiği/ belirginleştireceği aşikârdır. Bu aşamada bilim diplomasinin küresel sorunların çözümündeki önemi daha da net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak, ülkelerin küresel sorunları tek başına çözemeyecekleri artık kabul edilen bir gerçektir. Bu açıdan çözümlerin bulunması ve işbirliğinin sağlanması ile ulusal, uluslararası ve küresel boyutlardaki çalışmalar hızlanacaktır. Çünkü küresel krizlerle mücadelede ülkeler, bilim temelli politikaların, bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarındaki uluslararası paylaşımların ve halkların bu konularda bilinçlenmesinin önemini açık bir şekilde gördüler. Genel olarak ABD, Japonya, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler bilim temelli önerilere -kurdukları mekanizmalarla- artık daha açık olsalar (Turekian ve Kishi, 2017) ve bilimsel önerilere, iç ve dış politikalarının karar alma süreçleri içinde, diğer ülkelere göre daha iyi entegre etmeye çalışsalar da bu yaklaşımlarının kriz zamanlarında da devam etmesinin gerektiği daha net görüldü. Bu yaşanan deneyim, gelecekte karşılaşacağımız daha karmaşık ve çok boyutlu sorunların etkin bir şekilde ele alınması için daha fazla ulusal ve uluslararası çaba ve politik isteğin gerekliliğini gösterdi. Bundan sonraki aşamada ise, diplomatların ve karar alıcıların yanı sıra, bilim insanlarına, STK'lara, uluslararası kuruluşlara, özel sektöre ve diğer aktörlere, aşının üretimi ve dağıtımının daha adil ve yönetilebilir bir sürece dönüştürülmesinde önemli görevler düşmektedir.

Kaynakça

AAAS ve The Royal Society. 2010. *New Frontiers in Science Diplomacy*. London: The Royal Society Science Policy Centre.

Avrupa Komisyonu. 2020. [Science Diplomacy](#). (Eylül 2020)

Avrupa Komisyonu. "[Coronavirus response](#)" (Ağustos 2020)

Dünya Ekonomik Forumu. 2019. [Global Competitiveness Index](#).

Fidler. D.P. 14 Augustos 2020. "Vaccine nationalism's politics," *Science*, Washington DC: AAAS.

Flink, T., ve Schreiterer U. 2010. "Science diplomacy at the intersection of S&T policies and foreign affairs: Toward a typology of national approaches." *Science and Public Policy*. 37(9): 665-677.

[Global Inovation Index](#). 2020.

Mauduit J. C., ve Gual Soler M. 2020. "Building a Science Diplomacy Curriculum" *Front. Educ.*5:138.

Reiss, M. J. 2020. "Science Education in the Light of COVID-19-The Contribution of History, Philosophy and Sociology of Science." [Science & Education](#), 29: 1079-1092.

Ruffini, P. B. 2017. *Science and Diplomacy: A New Dimension of International Relations*. Cham: Springer.

Sher, S. G. 2019. *From Pugwash to Putin Critical History of US-Soviet Scientific Cooperation*. Bloomington: Indiana University Press.

Turekian. V., ve Kishi T. Mart 2017. "Science and Technology Advising in Today's Foreign Policy." *Science & Diplomacy*, 6 (1).

Derya Büyüktanır Karacan, George Washington Üniversitesi'nde (ABD) ziyaretçi araştırmacı olarak araştırmalarını yapmakta ve EURAXESS isimli Avrupa Birliği girişiminin Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) sorumlusu olarak çalışmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Avrupa Çalışmaları Bölümü yüksek lisansını ve Ankara Üniversitesi AB-Uluslararası İlişkiler Doktora Programını tamamlamıştır. 2014-2015 yıllarında Georgetown Üniversitesi'nde (ABD) doktora sonrası araştırmacı olarak çalışmıştır. Sonrasında, Türkiye'de Abdullah Gül Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak dersler vermiştir. Akademik çalışmalarının yanı sıra 15 yıl, sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı ulusal ve uluslararası projelerde koordinatör ve eğitmen olarak yer almıştır. Ulusal ve uluslararası konferans katılımının yanında kitaplarda ve dergilerde makaleleri bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Derya Büyüktanır Karacan , “Küresel Salgın COVID-19 ve Bilim Diplomasisi”, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 28 Eylül 2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/09/28/kuresel-salgın-covid-19-ve-bilim-diplomasisi/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UIK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.